

Piaget: Gondolkodás fejlődése

1. Szenzomotoros szakasz: (0-2 évig) A csecsemők fejlődése elsősorban érzékleitek és egyszerű mozgásos viselkedéseik koordinációjából áll. Ezen időszak 6 alszakaszán keresztülhaladva a csecsemők elkezdik a rajtuk kívül levő világ létezését felismerni, és azzal szándékos interakciókat folytatni. A reflexek gyakorlásától a sémák interiorizálódásának kezdetéig tart.

2. Preoperatív / Műveletek előtti szakasz (2-7 évig) A kisgyerekek a világot a maguk számára szimbólumok, vagy képzeleti képek, szavak és gesztusok segítségével képesek leképezni. A tárgyaknak és az eseményeknek már nem kell jelen lenniük, hogy gondolni lehessen rájuk, de a gyerekek gyakran nem képesek saját nézőpontjukat másokétól megkülönböztetni, könnyen áldozatául esnek felszíni látszatnak, és sokszor összekeverik az oksági viszonyokat. A szimbolikus funkció megjelenésétől a tagolt képzeti szabályozás megjelenéséig tart. Sajátos gyermeki („hibás”) gondolkodás.

3. Műveleti intelligencia szakaszai (7–19 évig) Iskoláskorba lépve a gyerekek mentális műveletek elvégzésére válnak képessé, amik tulajdonképpen egy logikai rendszerbe illeszkedő, belsővé tett cselekvések. A műveleti gondolkodás lehetővé teszi, hogy a gyerekek tárgyakat és cselekvéseket fejben összerakjanak, szétválasszanak sorba rendezzenek és átalakítsanak. Ezek a műveletek azért konkrétak, mert a bennük részt vevő tárgyak és események jelenlétében hajtódnak végre.

A kisiskoláskor az énefejlődés fontos szakasza. Ekkor alakul ki a gyermek önmagával kapcsolatos alapbeállítottsága. A szülő, a tanító tekintélyt jelent számára, ezért a tanító személyisége, véleménye az énkép kialakulásának, az önértékelésnek meghatározó jelentőségű eleme.

A 6-10 éves gyermek érzelmileg kiegyensúlyozott, öröme fogékony, érdeklődő, kapcsolataiban nyitott, aktív és tettekre kész, feladat- és szabálytudat jellemzi. Mozgásigénye nagy, játékszükséglete nem csökken. Ez a mozgásügyesség fejlődésének szenzitív időszaka. A játékban, a tanulásban és a munkában eredményre, valaminek a létrehozására törekszik. Legtöbbször meg akar felelni a felnőttek elvárásainak, ennek érdekében komoly erőfeszítésekre képes. Erkölcsi ítéletalkotásában a szülő és a tanító véleménye az irányadó. Az eseményeket jónak vagy rossznak látja. A tettek indítékával kevésbé számol.

A kisiskolás világgépe reális. Érdeklődését az őt közvetlenül körülvevő valóság köti le (az objektív érdeklődés korszaka). Kíváncsi, szeretné megismerni az oksági kapcsolatokat, összefüggéseket. A 6-8 éves gyermek figyelmét 10-15 percre képes a feladatra összpontosítani, játékos helyzetben ez az időtartam növekszik. A megismerésben, a motivációban az érzelmek központi szerepet töltenek be. Az iskolába lépést követően folyamatosan növekvő mértékben előtérbe kerülnek a szándékos folyamatok.

A: Konkrét műveletek szakasza (7-12 évig) A globális észlelést differenciáltabb látásmód váltja fel. A 6-7 éves gyermek rendelkezik az írás, olvasás, számolás elsajátításához szükséges analízis és szintézis képességével. **Emlékezete elsősorban cselekvéses tapasztalataihoz, élményeihez kötődik. Legkönnyebben konkrét tartalmakat, szemléletes jelenségeket képes felidézni. Gondolkodása közvetlen érzéki tapasztalatokhoz, gyakorlati cselekvésekhez kötődik.** Az időszak első éveiben együtt van jelen a tárgyi-cselekvéses és a szemléletes-képi gondolkodás. Kezdetben a logikai műveletek érzéki benyomásokhoz kapcsolódnak, a gyermek belső képet alkot. Ez a konkrét műveletek kora. Az észlelt jelenség lényegének kiemelésében ebben a korban a gyermekek még nem önállóak. A relációk megértése konkrét fogalmi szinten valósul meg. A műveleteknek konkrét tárgyak van és csak úgy működnek. Tehát „csoportosítás” van de, a „csoportok” és „hálók” még nem értelmezhetők. Két alszakasza van, az egyszerű műveletek, illetve 9 éves kortól téri idői együttes rendszerek kialakulása.

Ennek az időszaknak egyik fontos jellemzője, az egocentrizmus csökkentése: a gyerekek képesek hatékonyabban kommunikálni olyan tárgyakról, amelyeket a hallgató nem láthat. A gyerekek el tudják

képzelné, milyennek látják őket mások (szociális nézőpontváltás). A gyerekek megértik, hogy egy személy érzései és cselekedetei nem feltétlenül vannak összhangban. A társas viszonyok konkrét műveleti gondolkodásnak köszönhető változásai: A gyerekek szabályok segítségével képesek interakciókat vezérelni és elkezdenek szabályjátékokat játszani. A gyerekek a „jó” és „rossz” viselkedés megítélésakor figyelembe veszik a szándékokat (autonóm moralitás), és úgy vélik, hogy a büntetésnek a bűnnel arányosnak kell lennie. A 9-10 éves időszakot a második "miért korszak"-nak tekinthetjük. A gyermekek közlési vágya erős. Sokat és szívesen beszélnek. Fontos, hogy legyen alkalmuk élményeikről beszámolni. Az életkori szakasz végén kezdődik meg a gondolkodás elvonttá válása. **10-12 éves korra kialakulnak a gondolkodás absztrakt kategóriái (fogalmak, ítéletek, következtetések).** Létrejön az elvont térfogalom, a történelmi időszemlélet. Kívánatos ugyanakkor, hogy a gyermek az időszak egészében találkozzon az értelmes, összefüggésekre épülő tanulás eljárásaival.

B: Formális műveletek szakasza (12-19 évig) Serdülőkorban a fejlődő egyén azt a képességét sajátítja el, hogy egy problémán belül minden logikai kapcsolatot módszeresen végiggondoljon. A serdülők lelkes érdeklődést mutatnak az elvont eszmék és magának a gondolkodásnak a folyamatai iránt. Ítéletekkel (műveletekkel) végzett műveletek. Kettős megfordítás műveleti csoportja. Műveleti (fogalmi) háló. A kombinatorikus sémák műveletté válása. Egyensúlyozás elméletben. Reverzibilitás és irreverzibilitás fogalmának kialakulása.

A prepubertásban (9-12 év) szélesednek a gyermekek társas társadalmi tapasztalatai. **Figyelmük mindinkább a társak felé fordul. Rendkívül fontossá válik számukra a kortárs csoporthoz tartozás. Ez a csoportalakítás időszaka.** Az e korban tapasztalható sajátos feszültség a kamaszkor előhírnöke. Fokozódik a szexuális kíváncsiság. A lányokra érzelmi-hangulati labilitás, ingerlékenység, a fiúkra "vagánykodás", agresszivitás lehet jellemző. Kialakul az egyéni érdeklődési irány. Nő az önállóság igénye, megindul a szülőkről, felnőttekről történő érzelmi leválás.

A serdülőkor (12-16. év). Az időszak a biológiai és pszichológiai serdülés időszaka. A periódus végére befejeződik a nemi érés, kialakulnak a férfi és női nemi szerepek. Ez a kondicionáló motorikus képességek fejlesztésének meghatározó szakasza. A kamasz emberismereti képessége és önismereti érzékenysége ugrásszerűen megnövekszik. Már a korszak első éveiben erős az igénye az önmegismerésre. Meg akarja ismerni képességeit, lehetőségeit, cselekvéseinek motívumait, szeretné elérni, átlépni ezek határait. Kialakul az autonóm, a felnőttektől hangsúlyosan függetlenedő erkölcsi felfogás. Az önálló véleményalakítás törekvésével függ össze a készen kapott nézetek bírálata, a kételkedés, a bizonyítás iránti elvárás. A kamaszok gyors és lényeglátó megfigyelők, néha azonban hajlanak a felületességre, a túlzott általánosításra. Emlékezetük megbízhatóbb és tartósabb lesz. **serdülő gondolkodása az ún. formális gondolkodás szintjére jut el. Képes elvonatkoztatni a jelenségek konkrét tulajdonságaitól. Ebben a korban már lehetőség nyílik az absztrakt-logikai gondolkodásra, az elvont fogalmakkal, feltevésekkel, lehetséges ítéletekkel végzett műveletekre.** A fogalmak nagyrészt absztrakt-logikai szintűek, a fogalmi jegyek is elvontak. A fogalmak elsajátítása az elvont ítéletek szintjén végzett gondolkodási műveletekkel történik. Az új fogalmak elhelyezése a fogalmi rendszerben, a meghatározások tartalma, a felosztások logikai szempontja elvont jegyek alapján is lehetséges. A törvényszerűségek már elvont és szükségszerű kapcsolatokat kifejező ítéletek. A serdülő a jelenségeket két vagy több viszonyítási rendszerben is el tudja képzelni, és ezek alapján következtet. Képes lehetséges (és nem valóságos) problémákból kiindulva megoldási hipotéziseket felállítani. A problémák megoldásában a lehetőségek módszeres kipróbálásával, a kombinációk alkalmazásával él. Eljut az elvont műveletek végzéséig. Mindez azonban nem jelenti, hogy a 12-16 évesek gondolkodása tisztán elvont szinten mozog. Egyaránt képesek konkrét és absztrakt jellegű feladatmegoldásra, amelyben a konkrét és az elvont szintet össze tudják kapcsolni. **A serdülők gondolkodását az érzelmi, motivációs tényezők jelentősen befolyásolják.** A nevelési légkör és a

személyiségjellemzők ebben az életkorban is fontos szerepet kapnak a kreativitás és a megszokottól eltérő (divergens) gondolkodás fejlesztésében. A fantázia alakulását ebben a korban az absztrakt-logikai gondolkodás befolyásolja. Ez az ábrándozások és a túlérzékenység kora. Jövőképüket a fantázia és a realitás együtt jellemzi. Az alkotó képzelet erősödése is ezeknek az éveknek a sajátja. A felnőttkori alkotótehetség a művészetek (például zene) és egyes tudományok (például matematika) terén szintén ekkor bontakozhat ki. A kamaszokat fékezhetetlen vitakedv jellemzi. Erre mind a gondolkodás, mind az értelmi fejlődéssel kölcsönhatásban lévő társas fejlődés kedvező feltételeket teremt. A biológiai és a pszichikus fejlődés egyaránt nagy egyéni különbségekkel zajlik. Az életkori jellemzőket rendkívül széles variációs lehetőségekkel színezik az individuális sajátosságok.